

Матеріали до семінарських занять для студентів освітньої програми «Урбаністичні студії» з дисципліни «Місто в історії культури».

**Тема 1. Вступ до курсу «Місто в історії культури».
Місто як явище культури. М. Вебер «Місто»**

1. М. Вебер як науковець. Історія появи книги «Місто».
2. Головні ознаки міста. Шляхи виникнення міст. Порівняйте погляди М. Вебера із поглядами Л. Мамфорда.
3. Які типи міст з точки зору економічної діяльності виділяє М. Вебер?
4. Визначте відмінності між містом та селом. Чи актуальні положення, висловленні М. Вебером, для сучасного світу, для ситуації в Україні?
5. Чим міста Європи схожі, чим відрізняються від міст Близького Сходу, Індії, Китаю?
6. Як Ви розумієте вислів «місто як корпорація».
7. М. Вебер називає міста «спільним поселенням до цього часу **чужих** за місцем проживання людей». Підтвердіть або спростуйте цю думку.

Прочитайте наведені нижче фрагменти книги М. Вебера «Місто» і дайте відповіді на поставлені запитання.

**Макс Вебер
Місто**

§1. Поняття та категорії міста

Дефініції «міста» можуть бути різними за своїм характером. Загальне для них всіх лише одне: те, що місто є замкнуте (в усякому разі, відносно) поселення, «населений пункт», а не одне чи кілька окремо розташованих жител. У містах (втім, не лише у містах) будинки тісно – а сьогодні, як правило, стіна до стіни – примикають один до одного. Зазвичай під словом «місто» мають на увазі, крім названого, ще поселення. Саму по собі цю ознаку не можна вважати неточною. З соціологічної точки зору ця ознака міста характеризує його як населений пункт, отже, поселення де будинки тісно торкаються один одного, і яке настільки велике, що в ньому **відсутнє** специфічне для суспільства сусідів особисте знайомство один з одним. За такого визначення містами можна було б вважати лише досить великі поселення; а за якої величини поселення ця ознака може вважатися визначальною, залежало б від загальних культурних умов. У минулому міста, що мали **правовий** характер, далеко не завжди мали цю ознаку.

Так, у нинішній Росії є «села» з багатьма тисячами жителів, які значно більші за низку старих «міст» (наприклад, в області поселення поляків на сході нашої країни), населення яких ледве становить кілька сотень людей. Кількість населення як така не може бути вирішальною у визначенні міста. Із суто економічної точки зору місто може бути визначене як поселення, жителі

якого займаються, принаймні переважна їх частина, не сільським господарством, а ремеслом та торгівлею. Але й називати всі поселення такого роду «містами» також недоцільно, бо в цьому випадку під поняття «міста» підвели б поселення, жителі яких утворюють родові спілки та займаються одним, фактично успадкованим промислом, – «промислові села» Азії та Росії. Ще однією ознакою можна вважати відоме «різноманіття» занять. Але й воно саме по собі не здатне служити вирішальною ознакою, бо може бути, по суті, засноване на двох факторах: або на наявності панського, насамперед княжого двору, як центру, для задоволення економічних і політичних потреб якого [підлаштовується] спеціалізація виробництва, виробляються продукти та ведеться торгівля. «Містом» не називають і ойкос вотчинника чи князя, навіть той, що налічує велику кількість ремісників і дрібних торговців, що платять оброк, хоча історично більшість найважливіших міст виникла з таких поселень, і виробництво продуктів для княжого двору було для багатьох жителів дуже важливим, часто переважаючим джерелом доходів («князівські міста»).

Ще однією необхідною ознакою «міста» слід вважати «ринок», наявність не спорадичного, а регулярного **товарообміну** всередині поселення в якості суттєвої складової частини доходу та задоволення потреб населення. Однак «ринок» не завжди перетворює місце, де він функціонує, на «місто». Періодичні ярмарки та ринки заморських товарів (ринки, що діють періодично), на які у встановлений час з'їжджаються торговці, щоб збувати оптом або в роздріб один одному або споживачам свої товари, діяли часто в таких місцях, які ми називаємо «селами». Про «місто» в **економічному** сенсі можна говорити лише там, де **місцеве** населення задовольняє істотну частину своїх повсякденних потреб на місцевому ринку причому в значній частині продуктами, виробленими місцевим населенням та населенням найближчої округи, або якимось чином набутими для **збуту на ринку**. Кожне місто в зазначеному тут сенсі є «ринкове поселення», тобто має в якості економічного центру поселення **місцевий ринок**, на якому внаслідок існуючої спеціалізації виробництва продуктів, свої потреби в ремісничих виробках і різних предметах торгівлі задовольняє неміське населення, і на якому, звичайно, городяни здійснюють обмін виробленими продуктами та задовольняють свої господарські потреби. Слід вважати звичайним, що місто, виникнувши як відмінне від сільського поселення утворення, є місцем перебування вотчинника або князя, а також місцем, де існує ринок, і має в своєму розпорядженні економічні центри двох типів – ойкос і ринок, причому поряд з постійно діючим місцевим ринком [місто] часто служить місцем для ярмарків, куди з'їжджаються заморські купці. Отже, сенс міста, як ми його розуміємо, є **поселенням**, в якому діє ринок.

Існування ринку часто засноване на привілеях і захисті, що надаються вотчинником або князем, які зацікавлені в постійному припливі заморських товарів і ремісничих виробів, а також у митах, різних платежах за захист, що надається, збори, здійснення процесів платежів, пов'язаних з ринком, але, крім того, і в проживанні здатних платити податки і нести повинності

ремісників і торговців, а як тільки поруч із ринком виникне поселення – також і зростання земельної ренти; все це шанси, що мають для господаря землі тим більше значення, що йдеться про доходи у формі грошей, що збільшують наявність у нього дорогоцінних металів. Місто може бути і не пов'язане територіально ні з вотчинним, ні з княжим двором і виникнути або як зручний перевалочний пункт завдяки привілеям, наданим не місцевими вотчинниками та князями, або як суто ринкове поселення або в результаті узурпації прав зацікавленими особами. Траплялося також, що привілей заснувати ринок та залучити поселенців давався підприємцю. Найчастіше це відбувалося у середні віки, особливо у східних, північних та центральноєвропейських областях виникнення міст; не будучи надто поширеним явищем, це відбувалося у всьому світі протягом всієї історії.

Місто могло виникнути і не примикаючи до княжого двору і без надання привілеїв, як співтовариство чужих даної місцевості прибульців, мореплавців, торговців-поселенців і, нарешті, місцевих, зацікавлених у посередницькій торгівлі мешканців; саме це траплялося досить часто в давнину та ранньому середньовіччі на Середземноморському узбережжі. Таке місто могло бути суто ринковим поселенням, але частіше тут мало місце співіснування великих князівських чи вотчинних патримоніальних господарств із ринком. Вотчинне або князівське господарство могло в якості однієї з опор міста задовольняти свої потреби або за допомогою панщини і натуральних повинностей залежних від нього ремісників і торговців, або в тій чи іншій мірі через обмін, виступаючи на міському ринку як покупець, що володіє найбільшими можливостями. Чим більшу роль відігравала остання обставина, тим більшою мірою на перший план виходила ринкова основа міста: місто переставало бути просто додатком до ойкосу, ринковим поселенням, що знаходиться біля нього, і ставало, незважаючи на зв'язок з великими господарствами, ринковим містом. Як правило, зростання спочатку князівських міст та їхнє економічне значення були прямо пов'язані зі зростанням задоволення ринком потреб княжого двору і прилеглих до нього як дворів його васалів або посадових осіб великих господарств, що функціонували по містах.

До типу княжого міста, тобто такого, доходи жителів якого прямо чи опосередковано залежать від купівельної спроможності князівських або інших великих господарств, належать ті міста, де купівельна спроможність інших великих споживачів, тобто одержувачів рент, вирішальною мірою визначає шанси на прибуток місцевих ремісників та купців. Ці великі споживачі можуть дуже різнитися за своїм типом залежно від свого походження і доходів. Вони можуть бути: 1. посадовими особами, які мають законні чи незаконні доходи, або 2. вотчинниками та носіями політичної влади, що витрачають ренту з позаміських земель, чи інші, зумовлені їх політичним становищем доходи. В обох випадках таке місто дуже близьке до типу князівського міста; воно базується на патримоніальних та політичних доходах як основі купівельної спроможності великих споживачів (прикладом чиновницького міста може служити Пекін, вотчинного міста – Москва до

скасування кріпацтва). Від міст цього типу слід суворо відрізнити на перший погляд ніби подібний до них тип міст, де міська земельна рента, яка обумовлена монопольним «становищем на торгових шляхах» земельних ділянок і, отже, опосередковано має своїм джерелом саме міське ремесло та торгівлю, переходить до міської аристократії (це відбувалося в усі часи, в тому числі і в давнину, від ранніх часів до Візантії, а також у середні віки). Таке місто економічно не є містом, з якого йде рента, а містом торговим або ремісничим залежно від характеру ренти, яку міські підприємці виплачують власнику господарства. Понятійна відмінність міста такого типу від міста, де рента складається не з оброку з міських доходів, а з доходів [отриманих] поза містом, не могло перешкоджати тому, що реально у минулому вони часто переходили одне в одне. Великі споживачі можуть бути також одержувачами рент, які витрачають у місті доходи зі своїх бізнесів, у наш час насамперед відсотки з цінних паперів та дивіденди чи тантьєми. Тоді купівельна спроможність обумовлена переважно грошово-господарськими джерелами ренти, переважно капіталістичного характеру (приклад: Арнгейм), або заснована на пенсіях або інших державних рентах (наприклад, «Пенсіонополіс» типу Вісбадена). У всіх цих і численних подібних випадках місто є більшою чи меншою мірою *містом споживачів*, бо шанси на доходи його підприємців та торговців вирішальною мірою залежать від наявності серед населення різних за своїм економічним становищем великих споживачів.

Можливо і прямо протилежне: місто є *містом виробників*, отже, зростання його населення та збільшення його купівельної спроможності засновані, як наприклад в Ессені та Бохумі, на тому, що в них є фабрики, мануфактури та підприємства домашньої промисловості, що посилають свій товари в інші області (сучасний тип міст), або існують ремісничі майстерні, товари яких вивозяться за межі міста, – азіатське, античне та середньовічне місто. Споживачі на місцевому ринку – це, частково, великі споживачі, підприємці, якщо вони, що не обов'язково, є місцевими жителями, частково ж і в першу чергу, як масовий споживач, робітники і ремісники, а також опосередковано зобов'язані їм своїми доходами торговці і власники земельної ренти. Місту споживачів є протилежним як *промислове*, так і торгове місто, тобто місто, купівельна спроможність великих споживачів якого заснована на тому, що вони або вигідно продають у роздріб на місцевому ринку товари з інших міст (як торговці сукном у середні віки), або (як ганзейські купці) прибутково збувають товари місцевих виробників поза містом, або купують товари по інших містах і вивозять їх, користуючись іноді складами у цьому місті (міста посередницької торгівлі). Або, що часто буває, утворюється комбінація всього цього: *commenda* і *societas maris* [3] Середземномор'я здебільшого означає, що *Trator* (купець, роз'їжджає по різних місцях) на гроші, повністю або частково надані йому місцевим капіталістом, закуповує вироблені в його місті або куплені на міському ринку товари і везе їх до Леванту (часто фінансувалася вся його поїздка), там продає та, закупивши на виручені гроші східні товари, збуває їх на ринку

свого міста; бариші він ділить з власником капіталу відповідно до умов договору. Отже, купівельна та податкова спроможність торговельного міста, як і міста виробників, на відміну від міста споживачів, ґрунтується на місцевих *промислових* підприємствах. До торгових підприємств примикають підприємства з експедиції, транспорту, а також численні другорядні великі та дрібні галузі доходу. Однак прибуток, що конституює ці підприємства, може бути отриманий лише за допомогою збуту на місцевому ринку; в іногородній торгівлі, навпаки, значною чи більшою мірою поза ним. Чимось у принципі подібним є сучасне місто (Лондон, Париж, Берлін), яке є центром національних або міжнародних кредиторів і великих банків або (як Дюссельдорф) центром великих акціонерних товариств та картелів. Сьогодні переважна частина доходів підприємств іде взагалі в інші регіони, за межі підприємства, яке їх виготовляє. З іншого боку, дедалі більша частина цих доходів споживається їх власниками не у великих містах, де є їхні ділові центри, а поза ними, у віллах передмість, ще частіше на курортах, у готелях міжнародного класу тощо. У зв'язку з цим виникають тільки або майже тільки з ділових фірм «міста-сіті» або (і здебільшого) окремі регіони міста. Наша мета не в тому, щоб зупинитися тут на подальшій спеціалізації та казуїстиці, як було б доречно у суворій економічній теорії міста. Чи варто вказувати на те, що насправді міста завжди являли собою змішані типи і класифікувати їх можна тільки за переважаючим економічним компонентом.

Тема 2. Населення та соціальні світи міст світу. Соціально-демографічні процеси по містах XIX-XXI ст.

1. Головні тенденції розвитку населення Лондону в XIX-XXI ст.

(Порівняйте процеси формування населення в XIX-XXI ст. за такими показниками: а) як стрімко/повільно змінювалась динаміка зростання/зменшення населення в період 1800-кінець XX ст.; б) визначте причини змін кількості та складу населення: соціально-економічні, політичні; в) особливості соціальної, етнічної та релігійної структури; г) спробуйте поставити зміни населення в контекст розвитку всередині країни та на міжнародній арені; д) чи вичерпною, доступною, повною, на Ваш погляд, є форма подання матеріалу про населення міста (графіки, діаграми, таблиці тощо. Порівняйте висвітлення демографічних аспектів на сайтах Вашого міста та на сторінках української Вікіпедії).

2. Використання даних про населення міста в Генеральному плані розвитку міста Харкова 2019 р.

(Визначте головні завдання Харківського міського самоврядування при дослідженні демографічних показників розвитку міста. Які параметри вони досліджували. Чому міське самоврядування Харкова приділяло їм значну увагу. Які демографічні показники Харкова знайшли відображення в «Історії міста Харкова XX ст.», а які – ні. Чому так? Подумайте, чому в Генеральному плані розвитку м. Харкова головна увага зосереджена на висвітленні розвитку демографічних процесів в Харківській агломерації. Чи

виправданий такий підхід. Що, на Вашу думку, діячі сучасного самоврядування можуть запозичити з практики діячів кінця XIX – початку XX ст. для аналізу демографічних процесів по містах? Підготуйте пропозиції щодо висвітлення демографічних аспектів розвитку міста для розміщення на сайті Харківської міської ради, статті про місто в українській Вікіпедії).

3. Використання даних про населення кварталу міста Дніпра в 2022 р.

(Визначте головні завдання міського самоврядування при дослідженні демографічних показників розвитку кварталу за документом №3 в списку Джерел та літератури. Які характеристики кількості населення та його структурування використані в документі? Чому міське самоврядування приділяло їм значну увагу. Подумайте та дайте відповідь на такі питання: в основу складання «детального плану території кварталу...» покладені пріоритети суб'єктів господарювання на даній території, розгортання виробничих процесів чи вирішення потреб людей? Підготуйте пропозиції щодо висвітлення демографічних аспектів розвитку міста Дніпро для розміщення на сайті міської ради, статті про місто в українській Вікіпедії).

Джерела та література:

1. Історія міста Харкова XX століття. Х.: Фоліо; Золоті сторінки, 2004.
2. Харків. Генеральний план міста [2019 р.] Концепція розвитку м. Харкова (модель перспективного розвитку міста) . 104 с. // [Генеральний план міста | Офіційний сайт Харківського городского совета, городского головы, исполнительного комитета \(city.kharkov.ua\) ТОМ 3 – Google Диск](#)
3. Детальний план території кварталу, обмеженого проспектом Дмитра Яворницького, вулицями Барикадною, Володимира Вернадського та узвозом Крутогірним (Соборний район). Т. 1. Пояснювальна записка. Дніпро, 2022. 196 с.
4. en.wikipedia.org/wiki/Demography_of_London
5. en.wikipedia.org/wiki/London

Тема 3. Культура планування міст та архітектурна спадщина.

Місто: виникнення/заснування.

1. Виникнення міст в давні часи.
 - а) Порівняйте шляхи виникнення міст Межиріччя, Єгипту та долини Інду.
 - б) Трипілля: міста, протоміста, поселення.
2. Поява міст доби античності.
 - а) виникнення Афін, Риму;
 - б) Велика грецька колонізація та формування міст в басейнах Середземного та Чорного морів.
3. Головні етапи виникнення та розвитку міст Європи в X – XVI ст.
4. Причини занепаду/зникнення міст.

Подумайте, чи можна використовувати поняття «міська революція» до процесу появи міст на різних етапах розвитку людського суспільства? Чому міста середньовічної Європи часто виникали на місці колишніх поселень античної доби?

Література:

1. Давня історія України. К., 1997-1998. Т. 1. С. 249-252; Т. 2. С. 201-224.
2. Medium Aevum: Середні віки. Львів: Тріада плюс, 2010. 502 с. [Medium Aevum: Середні віки » Читиво - українська література, українські книги, українські тексти \(chtivo.org.ua\)](#) С. 204-217.

Тема 4. Культура міського управління та самоврядування.

1. Розвиток міського (муніципального) права в Давньому Римі. Гераклеїська таблиця.
2. Міське право середньовічної Європи: особливості надання, сутність, специфіка застосування. Грамота Києву на Магдебурзьке право.
3. Міське право XIX-XXI ст.: формування, характеристика англосаксонської та романської моделей. Рецепція міського права в українських містах кінця XIX-початку XX ст.
4. Європейська Хартія місцевого самоврядування (1985 р.) та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (2015 р.).

(Які принципи покладено в основу організації місцевого самоврядування в Європі? Подумайте, які положення Європейської Хартії місцевого самоврядування співзвучні із історичними традиціями міського самоврядування в світі та в Україні? Які положення документа діють, а які ні в сучасній Україні? Чому в документах кінця XX – початку XXI ст. – Європейській Хартії місцевого самоврядування, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» мова ведеться про місцеве, а не про міське самоврядування?)

Прочитайте рекомендовані документи і дайте відповідь на питання, звертаючи увагу на історію виникнення та специфіку міського самоврядування Давнього Риму, ранньомодерного Києва, сучасної Європи та України.

Схема аналізу документів

1. Визначте історичні умови появи, коли і чому виникла необхідність ухвалення документа.
2. Які головні завдання мали вирішувати міські самоврядування на різних історичних стадіях розвитку.
3. Чому до XX ст. на виборах до міських самоврядувань впроваджувався високий майновий ценз? (При підготовці відповіді на дане питання дайте оцінку реформам Солона при формуванні управління Афінського поліса; Чи доцільно використовувати майновий або будь-який інший ценз в сучасній Україні?).
4. Знайдіть у документах пункти, які відкривали можливості для розвитку ініціативи та самодіяльності місцевого суспільства?
5. Які пункти документів гарантували міським самоврядуванням господарчу самостійність?
6. Які завдання поклалися на виконавчі органи міського самоврядування?
7. В документах зазначені аспекти життя міст та діяльності міських самоврядувань, які мають контролюватися вищими органами влади/державою. Як

Ви вважаєте, їх контроль нівелював права міст чи був доцільним? Обґрунтуйте свою думку.

Література:

1. Гераклеїська таблиця.
2. Грамота Сигізмунда I на Магдебурзьке право Києву, видана у Вільно 16 січня 1516 р.
3. Гошко Т. Міське самоврядування на українських землях у 14-16 ст. Прага, 2000. С. 73-100. <http://er.ucu.edu.ua/handle/1/807>
4. Історія української культури: В 5 т.: Українська культура XIII – першої половини XVII ст. К., 2001. Т.2. С. 164-168.
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування. 1985 р.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». 2015 р.

Європейська Хартія місцевого самоврядування. 1985 р.

Документ підписаний 15 жовтня 1985 р. у Страсбурзі. Підписаний від імені України 6 листопада 1996 р. Ратифікований Україною – 15 липня 1997 р., набув чинності в Україні з 1 січня 1998 р.

ПРЕАМБУЛА.

Держави – члени Ради Європи, які підписали цю Хартію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням,

вважаючи, що одним з методів досягнення цієї мети є укладання угод в адміністративній галузі,

враховуючи, що місцеві власті є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму,

враховуючи, що право громадян на участь в управлінні державними справами є одним з демократичних принципів, які поділяються всіма державами - членами Ради Європи,

переконані в тому, що це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні,

переконані в тому, що існування місцевих властей, наділених реальними функціями, може забезпечити ефективно і близьке до громадянина управління,

усвідомлюючи, що охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії і децентралізації влади,

стверджуючи, що з цього випливає необхідність існування місцевих властей, які мають створені на демократичній основі директивні органи і широку автономію щодо своїх функцій, шляхи і засоби здійснення цих функцій, а також ресурси, необхідні для їх виконання,

погодилися про таке:

Стаття 1. Сторони зобов'язуються вважати для себе обов'язковими, у порядку та обсязі, передбачених у статті 12 цієї Хартії, нижченаведені статті.

ЧАСТИНА I.

Стаття 2. Конституційна та правова основа місцевого самоврядування

Принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві і, у міру можливості, в конституції.

Стаття 3. Концепція місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

2. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення ніяким чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом.

Стаття 4 Сфера компетенції місцевого самоврядування

1. Головні повноваження і функції місцевих властей визначаються конституцією або законом. Однак це положення не перешкоджає наділенню місцевих властей повноваженнями і функціями для спеціальних цілей відповідно до закону.

2. Місцеві власті в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу.

3. Муніципальні функції, як правило, здійснюються переважно тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тією чи іншою функцією інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії.

4. Повноваження, якими наділяються місцеві власті, як правило, мають бути повними і виключними. Вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо це не передбачене законом.

5. Якщо повноваження делегуються місцевим властям, центральним чи регіональним органом, місцеві власті, у міру можливості, мають право пристосовувати свою діяльність до місцевих умов.

6. У процесі планування і прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо стосуються місцевих властей, з останніми мають проводитися консультації, у міру можливості своєчасно і належним чином.

Стаття 5 Охорона територіальних кордонів місцевих властей

Зміни територіальних кордонів місцевих властей не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом.

Стаття 6 Відповідні адміністративні структури і ресурси для виконання місцевими властями їхніх завдань

1. Без шкоди для більш загальних законодавчих положень місцеві власті мають можливість визначати свої власні внутрішні адміністративні структури з урахуванням місцевих потреб і необхідності забезпечення ефективного управління.

2. Умови служби місцевих державних службовців повинні дозволяти добір висококваліфікованого персоналу з урахуванням особистих якостей та компетентності; для цього забезпечуються належні можливості професійної підготовки, винагороди та просування по службі.

Стаття 7 Умови здійснення функцій на місцевому рівні

1. Мандат місцевих обраних представників передбачає вільне здійснення ними своїх функцій.

2. Він передбачає відповідне фінансове відшкодування витрат, здійснених під час виконання цього мандату, а також у разі необхідності відшкодування втрачених доходів або винагороди за виконану роботу і відповідний захист соціального забезпечення.

3. Будь-які функції та діяльність, несумісні з мандатом місцевого обраного представника, визначаються законом або основоположними правовими принципами.

Стаття 8 Адміністративний нагляд за діяльністю місцевих властей

1. Будь-який адміністративний нагляд за місцевими властями може здійснюватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом.

2. Будь-який адміністративний нагляд за діяльністю місцевих властей, як правило, має на меті тільки забезпечення дотримання закону та конституційних принципів. Однак вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за своєчасністю виконання завдань, доручених органам місцевого самоврядування.

3. Адміністративний нагляд за місцевими властями здійснюється таким чином, щоб забезпечити домірність заходів контролюючого органу важливості інтересів, які він має намір охороняти.

Стаття 9 Фінансові ресурси місцевих властей

1. Місцеві власті мають право в рамках національної економічної політики на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.

2. Обсяг фінансових ресурсів місцевих властей відповідає функціям, передбаченим конституцією або законом.

3. Принаймні частина фінансових ресурсів місцевих властей формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

4. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів місцевих властей, мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це

практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконання завдань місцевих властей.

5. Захист більш слабких у фінансовому відношенні місцевих властей вимагає запровадження процедур усунення фінансових диспропорцій або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не завдають шкоди повноваженням, які місцеві власті можуть здійснювати в межах їхньої власної компетенції.

6. Місцеві власті інформуються відповідним чином про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів.

7. У міру можливості дотації місцевим властям не призначаються для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу місцевих властей проводити свою політику в межах їхньої власної компетенції.

8. Для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу місцеві власті мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

Стаття 10 Право місцевих влад на свободу асоціації

1. Місцеві власті мають право, здійснюючи свої повноваження, співробітничати та в межах закону створювати консорціуми з іншими місцевими властями для виконання завдань, що становлять спільний інтерес.

2. Право місцевих властей бути членом асоціації з метою захисту і заохочення їхніх спільних інтересів, а також бути членом міжнародної асоціації місцевих властей визнається кожною державою.

3. Місцеві власті мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з місцевими властями інших держав.

Стаття 11 Правовий захист місцевого самоврядування

Місцеві власті мають право використовувати засоби правового захисту для забезпечення вільного здійснення своїх повноважень і поважання принципів місцевого самоврядування, які утілені в конституції чи національному законодавстві.

ЧАСТИНА II ІНШІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 12 Зобов'язання

1. Кожна Сторона зобов'язується вважати для себе обов'язковими принаймні двадцять пунктів частини I цієї Хартії, з яких принаймні десять пунктів мають належати до пунктів, які наведені нижче:

2. Кожна Договірна Держава під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання чи затвердження повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи, які пункти вона визначила відповідно до положень пункту 1 цієї статті.

3. Будь-яка Сторона в подальшому в будь-який час може повідомити Генерального секретаря про те, що вона вважає для себе обов'язковими будь-які пункти цієї Хартії, які вона ще не прийняла згідно з положеннями пункту 1 цієї статті. Такі взяті в подальшому зобов'язання вважаються складовою частиною ратифікації, прийняття чи затвердження Стороною, яка надсилає таке повідомлення, і набирають такої ж чинності з першого дня місяця, що

настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 13 Власти, до яких застосовується Хартія

Принципи місцевого самоврядування, що містяться в цій Хартії, застосовуються до всіх категорій місцевих властей, існуючих в межах території відповідної Сторони. Однак кожна Сторона під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання чи затвердження може визначити категорії місцевих або регіональних властей, якими вона має намір обмежити сферу застосування цієї Хартії або які вона має намір вилучити з неї. Вона може також включити в сферу застосування цієї Хартії інші категорії місцевих або регіональних властей самоврядування шляхом перепроведення в подальшому відповідного повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 14 Надання інформації

Кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю Ради Європи всю відповідну інформацію, що стосується законодавчих положень або інших заходів, вжитих нею з метою дотримання положень цієї Хартії.

ЧАСТИНА III

Стаття 15 Підписання, ратифікація та набрання чинності

1. Цю Хартію відкрито для підписання державами - членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотири держави - члени Ради Європи висловили свою згоду про обов'язковість для них цієї Хартії відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цієї Хартії після набрання нею чинності, Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 16 Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Хартія.

2. Будь-яка держава може в подальшому в будь-який час заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Хартії на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно до будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом перепроведення відповідного повідомлення на ім'я Генерального

секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 17 Денонсація

1. Будь-яка Сторона може денонсувати цю Хартію в будь-який час після закінчення п'ятирічного періоду від дати, на яку Хартія набрала для неї чинності. Відповідне повідомлення надсилається Генеральному секретарю Ради Європи за шість місяців до дати денонсації Хартії. Така денонсація не зашкоджує чинності Хартії для інших Сторін, якщо їхня кількість протягом всього часу становить не менше чотирьох Сторін.

2. Будь-яка Сторона може відповідно до положень попереднього пункту денонсувати будь-який прийнятий нею пункт частини I Хартії, якщо ця Сторона продовжує вважати для себе обов'язковими ту кількість і категорію пунктів, які визначені в пункті 1 статті 12. Будь-яка Сторона, яка після денонсації того чи іншого пункту більше не задовольняє вимогам пункту 1 статті 12, вважається такою, що денонсувала також і Хартію.

Стаття 18 Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави - члени Ради Європи про:

- a. будь-яке підписання;
- b. заду на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- c. будь-яку дату набрання чинності цією Хартією відповідно до статті 15;
- d. будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень пунктів 2 і 3 статті 12;
- e. будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень статті 13;
- f. будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Хартії.

Тема 5. Образи міста в світовій культурі.

Образ міста в художній літературі. Роман С. Хвіна «Ганеман».

1. Образи міст в творчості письменників XIX-XXI ст.
2. Роман «Ганеман»: історія появи, контексти історії міста Гданськ. *(Гданськ в романі чужий, улюблений чи нейтральний простір для самого письменника, героїв твору; ставлення письменника до міста обумовлено його особистим баченням, літературними канонами чи стадією суспільного розвитку, яку проходила Польща).*

3. Міський простір в романі. (*Які складові простору: район міста, вулиці, площі, публічні споруди, зовнішній вигляд приватних будинків викликає найбільшу зацікавленість автора, героїв твору*).
4. Способи комунікації в місті. (*В чому полягає увага мешканців до транспорту /спосіб пересування, маршрути, інтенсивність руху/, яким засобам отримання інформації надають перевагу містяни і як вони впливають на людей*).
5. Люди в місті (*характеристика соціальних, національних, вікових, гендерних тощо груп; чи вирізняється сприйняття міста німцями та поляками, дітьми та дорослими*).
6. Повсякденне життя мешканців міста (*які саме речі важливі для мешканців – посуд, книги, меблі, картини художників, фотографії, що домінує в сприйнятті міста: явища природи, погода, звуки, запахи, харчування, розваги та ін.*).

Використовуючи пункти, наведені в плані семінарського заняття, напишіть коротке, 1-2 сторінки, есе про образ міста в творі художньої літератури, який Вам найбільше запам'ятався.

Література:

1. Хвін С. Ганеман : роман / пер. з пол. К. : Аграр Медіа Груп, 2010. 194 с.
2. Відеолекція. Дмитро Чорний. «Гданськ Стефана Хвіна : «Ганеман» // www.youtube.com/watch?v=IFuBGPoOFsI
3. uk.wikipedia.org/wiki/Стефан_Хвін
4. pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Chwin
5. pl.wikipedia.org/wiki/Hanemann
6. ua.boell.org/uk/2019/11/12/post-katastrofichnyy-miskyuy-tekst-i-pamyat-u-pislyavoyenniy-tsentralno-skhidniy-yevropi

Образ міста в творчості художників XVII – XX ст.

Ознайомтеся з творчістю художників, що залишили живописні зображення Венеції (Каналетто), Риму (Гаспар ван Віттель), Делфта (Ян Вермер), Москви (Федір Алексеев), Нью-Йорка (Джордж Беллоуз), Парижа (Вінсент ван Гог), Стамбула (Амадей Преціозі), Лондона (Вільям Тернер), Відня (Ричард Покорни) і дайте відповіді на питання:

- 1) яке місце займала урбаністична тематика в творчості художника;
- 2) яке значення має обраний сюжет (сюжети) в житті художника;
- 3) який образ міста (піднесений, яскравий, приземлений, похмурий або інший) створює художник, яке почуття намагається передати глядачам;
- 4) як впливає мистецька школа, до якої належить художник, на образи міста, зображені на його полотнах;

- 5) яким сюжетам надає перевагу митець (міський ландшафт, знакова споруда, вулична сценка, образ городянина тощо);
- б) якою мірою живописне полотно передає специфіку образу конкретного міста.

Джерела та література:

1. Гаспар ван Віттель// https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B0%D1%80_%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%92%D1%96%D1%82%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C
2. George Wesley Bellows // <https://www.britannica.com/biography/George-Wesley-Bellows>

Місто в кіно.

Подивіться фільм «Вогні великого міста» і дайте відповіді на запитання:

- 1) Коли і ким створений фільм, до якої кінематографічної школи він належить;
- 2) Які особливості міського середовища зображені у фільмі (вулиці, квартали, будинки, установи, житлові помешкання та ін.);
- 3) Якою мірою зображене у фільмі місто було типовим для країни (США) та для доби (кінець 1920-х - початок 1930-х років);
- 4) Підтвердіть або спростуйте тезу: «автори фільма прикрашали вигляд міста (лакували його)» / «автори фільма намагались створити непривабливий (похмурий) образ міста»;
- 5) Місто, відтворене у фільмі, є тлом для розвитку сюжету чи «дійовою» особою поряд із акторами;
- 6) Які соціальні групи міських мешканців зображені у фільмі; наскільки їх життя та побут показані правдиво з огляду на реалії доби та країни, яка в них зображена.

Джерела:

1. <http://gidonline.in/film/ogni-bolshogo-goroda/>

2. Вогні великого міста // <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0>

Образ міста в творчості фотографів ХХ ст.

Ознайомтеся з творчістю Брассаї, Хірохаро Мацумото, Міхаеля Вульфа, Барака Мвау, Стефано Ферро, Мацео Даковіча, що працювали над образами Парижа, Токіо, Чикаго, Найробі, Мельбурна, Мумбаї (Бомбея) і дайте відповіді на питання:

- 1) хто вони за походженням, їх життєвий шлях, якими є їх погляди на фотографію;
- 2) яким сюжетам вони надавали перевагу при створенні образу міста;
 - 3) який образ міста (піднесений, яскравий, приземлений, похмурий або інший) створює фотограф, яке почуття намагається передати глядачам;
 - 4) якою мірою їх фотографії передають специфіку образу конкретного міста, місцевий колорит, національні особливості.

Тема 6. Проблеми розвитку міст світу кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Смарт-сіті.

Подивіться сюжети: з програми ТСН про Шеньджені та «Засідання робочої групи. Харків - смарт сіті» youtube.com (обов'язково – хвилини 46-62) і дайте відповіді на запитання:

- 1) Як і чому виникло поняття Смарт-сіті;
- 2) Чому Китай став одним з лідерів у створенні проектів «смарт-сіті»;
- 3) Вважаєте Ви можливим створення «розумних міст» в старих історичних містах України/Європи чи максимальний ефект новітні технології доцільно реалізовувати в містах, що створюються «з нуля»;
- 4) Як, на Ваш погляд, реалізовується проект smart city у Києві та Харкові; чим підходить до smart city в Україні, відрізняються від підходів в Китаї, країнах Європи?; якими, на Вашу думку, мають бути передумови для перетворення міста на «розумне» (роль центру (держави), міського самоврядування, приватної ініціативи (бізнесових структур), громадськості);

- 5) Спробуйте визначити сфери Вашого міста, де можливо реалізувати елементи «смарт-сіті»
- 6) Чи можлива реалізація такого проекту smart city в малих містах України;

Джерела та література:

1. Галегуа Дж. Розумні міста. К., 2021.
2. Тарас Кайдан. Що таке smart city: в світі та в Києві <https://hmarochos.kiev.ua/2015/07/22/shho-take-smart-city-v-sviti-ta-v-kiyevi/>
3. Ross Tieman. Barcelona: smart city revolution in progress <https://www.ft.com/content/6d2fe2a8-722c-11e7-93ff-99f383b09ff9>
4. <https://www.kyivsmartcity.com/>
5. <https://www.kyivsmartcity.com/news/ki%D1%97vrada-uxvalila-koncepciyu-kyiv-smart-city-2020/>
6. Харків першим в Україні почав проект «Smart City UA» <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/-39465.html>
7. Засідання робочої групи. Харків - смарт сіті. Стратегія міста Харкова 2030 // <https://www.youtube.com/watch?v=FkCz3CH0E0w>

Стрит-арт – вуличне мистецтво чи вандалізм.

- 1) Поява стрит-арту – деструктивне явище, результат поглиблення соціальних негараздів по сучасних містах чи прояв креативності, намагання залучити міських мешканців до мистецтва?
- 2) Хто має регулювати стрит-арт – міська влада чи мистецькі об'єднання?
- 3) Сікейрос та Бенксі – чому мурали першого вважають високим мистецтвом, а другого – епатажем?
- 4) Графіті Софії Київської і сучасні графіті в українських містах: чи існує принципова відмінність у походженні та соціальній функції?

Прочитайте рекомендовані тексти, підберіть ілюстративний матеріал на прикладах явища в містах України та світу і дайте відповідь на питання, звертаючи увагу на історію виникнення стрит-арту; відмінність між муралами, графіті; соціально-психологічні особливості появи цього виду образотворчого мистецтва. Спробуйте представити точки зору діячів міського самоврядування, журналістів, професійних художників на явище стрит-арту.

Література:

1. Вова Воротнєв. Нетримання межі: чому кийвські стінописи не є муралізмом, стрит-артом чи графіті // <https://hmarochos.kiev.ua/2016/10/11/netrimannya-mezhi-chomu-kiyivski-stinopisi-ne-ye-muralami-strit-artom-chi-grafiti/>

2. Стріт-арт: історія розвитку та кращі приклади вуличного мистецтва
[//https://blog.comfy.ua/ua/strit-art-istoriya-rozvitku-ta-krashhi-prikladi-vulichnogo-mistectva/](https://blog.comfy.ua/ua/strit-art-istoriya-rozvitku-ta-krashhi-prikladi-vulichnogo-mistectva/)
або Стрит-арт: история развития и лучшие примеры уличного искусства
[//https://blog.comfy.ua/strit-art-istoriya-razvitiya-i-luchshie-primery-ulichnogo-iskusstva/](https://blog.comfy.ua/strit-art-istoriya-razvitiya-i-luchshie-primery-ulichnogo-iskusstva/)
3. Стріт-арт в Україні, вандалізм та авторське право на графіті: художник Віталій Dilk Грех про вуличне мистецтво [//https://chernozem.info/journal/strit-art-v-ukrayini/](https://chernozem.info/journal/strit-art-v-ukrayini/)
4. http://www.golos.com.ua/article/329961?fbclid=IwAR1P9R_wfcMkSpaitN4VRdziE5mdIVERl0j37BTtoQwDSN_kdaHewtwHQFc
5. https://www.radiosvoboda.org/a/30261846.html?fbclid=IwAR23-PIRZ2oX2G2nyUEp8RbpDZoS_D8Fqj-sXC42n_8Tw4_ATCg0OY3-a7w
6. Сікейрос // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D1%81%D0%B5_%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B4_%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%84%D0%B0%D1%80%D0%BE_%D0%A1%D1%96%D0%BA%D0%B5%D0%B9%D1%80%D0%BE%D1%81
7. Бенксі // <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D1%81%D1%96>